מאור עינים — שלח

במסכת סוטה אמר רבי יצחק דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מרגלים ע"ש מעשיהם נקראים וכו'. סתור שסתר מעשיו של הקב"ה, מיכאל שעשה שונאו של הקב"ה כביכול, א"ר יוחנן אף אנו נאמר נתבי שהחביא דבריו של הקב"ה, ופסי שפסע על מדותיו של הקב"ה. להבין זה נקדים מה שפירש רש"י שלח לך לדעתך אני איני מצוה לך אתה אם תרצה שלח. דנודע מה שפירש בזוהר כל הפרשה של מרגלים בדרך המושכלות בחיי' ארץ העליונה יעו"ש, כי באמת הפשוט והפנימיות הן בדרך א', כי ידוע שארץ ישראל הוא החומר והכלי של עולם הבא, שעל ידה הוא דרך מבוא לעולם הבא היותר נקל מן העובד בחוץ לארץ, כמאמרם ז"ל כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוץ לארץ וכו', כי ישראל שבחוץ לארץ עובדי ע"ז בטהרה הם, כל השפעתם צריך לירד אצלם על ידי השר של מדינה ההיא, כי אף שהן מבקשים מהבורא ב"ה, מכל מקום אחר שיסכים הוא יתברך להשפיע השפע ההיא, עוברת דרך השר שהן שוכנין במדינתו, וזהו עובדי ע"ז כביכול אף שהוא בטהרה והבן כמ"ש בכתבי האר"י ז"ל, ונמצא שעבודה השלימה לזכות לארץ העליונה ארץ החיים פנימים בחיי' ארץ ישראל הוא הדרך הנקל בארץ ישראל. לכן מן הפשוט תבין במושכלות גם כן עד"ז כי הקשו הקדמונים ומכללם הרמב"ם ז"ל, שכיון שהכל צפוי וגלוי לו יתברך שהו מביט סוף דבר מראשיתו,ואם כן בשעת יצירת האדם מביט מה שיהיה צדיק או רשע וידיעתו בוודאי לא ישונה ואם כן איך הרשות נתונה לאדם להיות לו בחירה לטוב ורע מאחר שגזרה כבר ידיעתו יתברך איך יהיה ולא ישונה אך הענין הוא דנודע מהות הבחירה של טוב ורע הוא מצד שבירת הכלים שהיה הוא יתברך בונה עולמות ומחריבן, שהוא סוד שבירת הכלים שהן העולמות הנז', ועל ידי זה נפלו מן המדות העליונות הקדושות בשבירה, שנעשה תערובות טוב ורע ועל ידי זה נעשה בחירה לבחור אחד משני דרכים שירצה, בכדי שיהא שכר ועונש, כי בלא זה לא היה תענוג לו יתברך מן עבודת התחתונים בני ישראל, כי כל עיקר תענוג הבורא יתברך שמו ובריאותו העולמות, הוא בשביל ישראל שיתענג על ידי עבודתם שיעבדו אותו אף שהן קרוצי חומר בתערובות טוב ורע, אבל אם לא היה הרע, לא היה להם שום התעלות על המלאכים וכל צבא מעלה העובדין אותו, מאחר שאין ביניהם רע כלל. ונודע כי הסיבה המביא להבחירה לבחור דרך א' מטוב ורע הוא על ידי הדעת, כי אם אין דעת הבדלה מנין כמו שמצינו בגמרא מפני מה תקנו הבדלה בחונן הדעת וכו', ועל ידי הדעת בוחר כל א' לפי דעתו כמו שמטהו הדעת שלו, לא' מן הקצוות או להיות מצוע בדרך הממוצע בתערובות טוב ורע, ואם כן הדעת הוא עיקר הבחירה מאחר ששרשה ממנו. ונודע שהדעת הוא אחד ממדותיו של הקב"ה שיש לו שורש למעלה בדעת העליון, אך כל אחד לפי מה שהוא אדם כך אצלו הדעת שלו, ויש א' שהדעת שלו גם כן בשבירה וצריך להתאמץ לעלות מן הדעת לשורשו של הדעת דעת העליון, שהוא (דברי הימים א כ"ח, ט') דע את את אלהי אביך ועבדהו, כדי לזכות לדעת גדול שהוא בחיי' משה כנודע. וכמו כן בכל המדות שהן בשבירה, יראה על השורש מאין שרשו, ויגביה גם כן לשרשו לעשות אחדות אחד, כגון אם יבא לו איזה אהבה רעה יחשוב הלא זה נפלא מעולם האהבה הקדוש, ועל ידי זה יעבוד ה' באהבה בהתעוררות המדה בקרבו ויתחיל לאהוב אהבה חזקה אותו יתברך, וע"כ נופל הרע, והטוב נברר בשרשו בעולם האהבה. כמו שאמר הבעש"ט נבג"ע על פסוק (ויקרא כ', י"ז) ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא וגו', כי זה האהבה של העריות, חסד הוא, מעולם החסד שהוא עולם האהבה האלהות היא נטולה, וצריך אתה לברור מן הרע ולקשרה אל השורש כנ"ל, ואל למשוך אחר הרע שבתוכו וכן בכל המדות גם כן עיקר העבודות הוא כך, שעל זה מצפה משיח צדקינו שנבא לזו המדריגה לברר ניצוצות הנ"ל, שזהו סוד הבירור לברר הטוב מן הרע שמלובש בו על ידי השבירה, וכל זה א"א כי אם על ידי הדעת שאז יודע ליתן לעצמו עצה ותשועה לברורין הנ"ל, וכל זה מבואר אצלנו כבר במקום אחר. ואם כן ידיעת הבורא ב"ה הוא בחיי' דעת, שמשם גם כן הוא השתלשלות הדעת לכל בר ישראל, ונמצא כי הדעת הוא הבחירה, ונמצא אין מקום לקושיא הנ"ל, כי באמת הבחירה אינו בהיפך מידיעתו של הבורא ב"ה וב"ש שהוא ממש שורש הבחירה, וידיעתו של הבורא יתברך הוא בחיי' בחירה שהיא גם כן על ידי ידיעתו יתברך ששוכן בהאדם, ועל ידי הוא הבחירה לבחור טוב מרע ולעשות הבדלה במדות הנפולות לברר מהן הטוב ולהביאו לשורש כאמור כי באמת מצדו יתברך לא יבצר כי הנותן הדעת שבו יברר האדם המדות אך מצד האדם הוא המניעה שנמשך אחר הרע שמעורב בו ואם כן אין שינוי בידיעתו יתברך ח"ו רק שיש אדם שאינו פועל בהדעת כלום מחמת שנופל ח"ו לצד הרע והבן. זה הכלל העולה כי כך גם כן גזרה ידיעתו יתברך שעל ידי הדעת העליון אם יאחז בו וירצה לפעול בו יפעול בודאי לברר המדות כאמור והוא ממש בחינת הבחירה. וזהו שרצו ישראל השיג הדעת הגדול במושכלות בחיי' ארץ ישראל העליונה, לתור את הארץ העליונה עם כל מדותיהן וכחותיהן הפנימים, ולהשיג בחיי' משה שהוא הדעת הגדול, לידע מוצאות ומובאות איזה דרך ילכו לארץ העליונה, שהוא ע"ד האמור שבכל הדברים ישיגו לברר הפנימית ולהביאן לשרשן למדות עליונות. אך יש אותן שנכשלים בזה מחמת שאין להם היראה מקודם ובאין לידי כפירה ח"ו, שאומרים שא"א לבירור כנ"ל, כי הרע הוא ממש רע וא"א להוציא ולהריק בחיי' כלים הנ"ל מהטוב, כמו הרשעים הגמורים ר"ל, לכן צריך לזה מקודם אמונה ויראה ממנו יתברך, וקבלת ידיעת בית רבו לידע איזה דרך ישכון אור. וזהו שלח לך לדעתך, ר"ל בכדי להשיג בחינת דעתך שהוא בחיי' משה, בודאי שלח לך כל כחותיך הפנימי ושכלך להשיג במושכלות כאמור, וזהו וכי אדם בורר חלק רע לעצמו, כי על ידי שבא לבחיי' שנקרא לדעתך בודאי שבורר הטוב ודוחה הרע והבן. אך איני מצוה לך, ר"ל שאגזור שיהיה דוקא כך שלא ישונה, רק אם תרצה שלח, לפי שזה הוא שהנחתי לאדם בבחירה, כמו שנאמר (דברים ל', ט"ו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב גו', ואם היתה הגזירה שיהיה כפי רצון האל יתברך לא היתה נחשב לבחירה,כי באמת אם היה חפץ הבורא יתברך, היה מצוה שיהיה דוקא כך

כולו טוב ולא היה שום בחי' רע בעולם, כי בחי' צווי זה הוא אלו רצה הבורא יתברך היה האדם מוכרח לעשות טוב, והיה זה בחי' צווי שצוה וגזר האל שיהיה דוקא ההכרח לעשות טוב, באופן שלא יהיה בחירה, אך שהוא יתברך לא רצה לצוות ולגזור שיה דוקא כך שיהיה עשיית הטוב הכרחי, לכן הניח זה לבחירה שאם יחפוץ לעשות רע יעשה, כמ"ש פותחין לו, ואינו מוכרח דוקא להטיב, אף שצוה יתברך ובחרת בחיים, מכל מקום אין זה בחי' צווי ממש האמור, שאנו אומרים בו שהוא נתינת עצה, ולא גזירה הכרחית שלא יהיה לאדם ברירה אחרת, ובחי' צווי זה לא צוה הבורא יתברך שיהא בחי' צווי הכרחי, רק שהניח זה בבחירה שאם לא ירצה לשמוע אל עצתו יוכל לעשות ההיפך, וזהו אם תרצה שלח. וזהו סתור שסתר מעשיו של הקב"ה, כי אותן האומרים שבלתי אפשרי להוציא טוב מרע כאמור, אם כן סותר מעשיו של הקב"ה שנעשה העולם מעורב טוב ורע, ונתן הבחירה בכדי שיהיו בונין הסתירה שהיא בשבירה, שלכך נקראו תלמידי חכמים בונים כמאמר וכל בניך אל תיקרי בניך אלא בוניך וכו', והן סותרין שנאמר ח"ו בבחי' סתירה. וכן נמי מ"ש שעשה שונאו של הקב"ה מך, הוא גם כן על דרך זה ח"ו שאוצרות מלכו של עולם הן נפולין ואינו מגביהן וכו'. נחבי שהחביא דבריו של הקב"ה שהחביאן בסתר המדריגה ח"ו שישארו שם ח"ו. ופסי שפסע על מדותיו של הקב"ה שפוסע ח"ו על דברים העומדים ברומו של עולם שרשן והוא פוסע ח"ו על המדות הנפולין ואינו מגביהן. וזהו אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם ח"ו, שהרשעים אומרים שאין צורך ויכולת להוציא ולהריק בחי' כלים שבשבירה והבן. אך האמת הוא שצריך האדם ליתן עיניו ולבו וכל שכלו לעשות כנ"ל, כי זהו כל עיקר מגמתינו ועבודתינו לברר הטוב ולהביאו לשורש העליון ולקשרו בו יתברך שמו ויתעלה זכרו אמן נצח סלה ועד:

ויהס כלב את העם וגו' עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה. להבין הלשון שאמר עלה נעלה יכול נוכל. גם להבין מ"ש בגמרא מלמד שנשתרבב לשונם עד טיבורם והיו תולעים יוצאים וכו'. דהנה כתבנו לעיל שהמרגלים כפרו בתיקון של השבירה ואמרו אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם שהוא על הורקת הכלים מהטוב שבהן לקרב לשרשו העליון. כמאמר המין אפלגא דלעילא דהורמין וכו', שהפרידו האלקות מן הבחי' שנפלו בשבירה, ואמרו שהרע הוא רק רע, ובאמת מלא כל הארץ כבודו לית אתר פנוי מיניה ומלכותו בכל משלה, ואפילו בקליפות, רק שצריכין אנו ישראל לברר, עד שנזכה לביאת משיח צדקנו שאז יוגמר הבירור ויעלו כל המדריגות תחתונים לשרשם לרום המעלות. ולולא חטא המרגלים, היו ישראל נכנסין לארץ ולא היו גולים בגלות כלל, ולא היתה העלייה לארץ רק פעם א', ומיד היו מתחילין ימות המשיח, שעל ידי האמונה היו מבררין הבירורין והיה נגמר באותו הזמן,אך על ידי הכפירה שהכניסו המרגלים בתוכן, הוצרכו לגלות ולהארכת זמן הבירורין עד ימות המשיח במהרה בימינו. וזהו ויהס כלב מלשון דומיה, שהודיע להם איך שגרמו לבא על ידי זה לידי דומיה, כמ"ש (איכה ב', י') ישבו לארץ ידמו גו', על ידי הגלות, ויאמר עלה נעלה, ב' עליות אחד בימי יהושע ואחד בימי עזרא, עד אחר כך כי יכול נוכל בימי המשיח במהרה בימינו, ונודע כי גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון, ע"כ רמז על רמז הבית האחרון שנזכה אי"ה, כפל לשון יכול נוכל, להורות על גודל השלימות שיהיה אז יותר מן הראשון. ונודע שהשבירה היה מן הטיבור ולמטה, כאמור אצלנו במקום אחר על מ"ש (משלי ג', ח') רפאות תהי לשריך, שהתורה היא רפואה לדברים שנפלו בשבירה שהיא בחי' טיבור הנז', להעלותן על ידי התורה. והמרגלים כפרו בזה להפריד ח"ו בחי' הטיבור ולמטה, מאלהותו יתברך, לבלתי הקים אותן כאמור לעיל על כן נענשו בזה מדה כנגד מדה שנשתרבב לשונם עד טיבורם, כי (משלי ט"ו, ד') מרפא לשון עץ חיים, היא התורה, מתקנת קלקול הפגם שעל ידי הלשון, אך דוקא במי שיש לו אמונה גמורה רק שנזמן לו איזה עון על ידי קלקולו בלשונו, שזה יכול לבא לידי תשובה, מאחר שיש לו אמונה המביאו לשוב, לכך התורה מתקנת קלקולו מאחר ששב אל ה' וסר מרע, אבל אלו שכפרו בזה כאמור, ונכרתה האמונה מהם בודאי איזה דרך יבאו לידי תשובה, מאחר שאין להם אמונה אלא ההיפך שכפרו, ונקרא מפריד אלוף, ולכך אמרו בגמרא שאין להם חלק לעולם הבא, נענשו בהשתרבבות לשונם שחטאו בו עד טיבורם, ששם הגיע הפגם שפגמו על ידי כפירתם בזה, על ידי שהפרידו דברים תחתונים שבהשבירה בחי' טיבור, מאלהות אין סוף ב"ה. שעל כן אמרו וכל העם אשר ראינו בתוכם אנשי מדות, כי נודע שבארץ ישראל היו ז' עממין, והן אמרו כי כל המדות שנפלו בשבירה, נתלבשו באותן ז' עממין, וזהו אנשי מדות שנפלו לשם לז' עממין מן הז' מדות שנפלו בשבירה, והן מופרדין מן הטוב רק הרעם הוא רע גמור שאי אפשר לתקנו. והאמת הוא, שהארץ נקרא ארץ החיים, שחיותו יתברך שם הוא מורגש יותר ויותר מבשאר מקומות, ולפעול שם טוב בכל הדברים להביאן ולקרבן אל האלהות הגמור הבורא ב"ה וב"ש, וע"כ אמרו ארץ אוכלת יושביה היא, שהוא לשון מיתה, דנודע מאן דנחית מדרגיה קרי ביה וימת, כמ"ש בפ' ואלה המלכים וימת וימלוך, שהוא סוד שבירת הכלים, ע"כ אמרו ששם הוא ביותר בחי' מיתה הנ"ל, והם לא הבינו כי השם יתברך חשבה לטובה, כמ"ש שם בגמ', והבן, שטעו וכפרו בשכל זה כאמור. ולכך גם כן וימות האנשים מוציאי דבת הארץ רעה גו' לפני ה' וגו', שזהו נתינת טעם על מיתתן, מחמת שלא האמינו בזה כי כל הדברים אפילו מדריגות תחתונים שבשבירה, הכל הוא לפני ה', שגם שם הוא צמצום אלהותו יתברך, כמ"ש (תהלים ק"ג, י"ג) ומלכותו בכל משלה, אפילו בקליפות כידוע, על כן העיקר הוא האמונה בו יתברך שהוא האדון שליט בכל, ולית אתר פנוי מיניה, ויראה על ידי זה להגביר כל הנפולין למעלה. וע"כ אמרו על המינין והאפיקורסים מורידין ולא מעלין, גם כן הוא מדה כנגד מדה, כי האמת כל צדיק וצדיק צריך לירד ממדריגתו בסוד (משלי כ"ד, ט"ז) שבע יפול צדיק, בז' מדות הנפולין, וקם כדי שיקום ויעלה עמהם למעלה, כמ"ש במקום אחר והמינים שאין להם אמונה זו הן לא מעלין דברים תחתונים אלא אף שהן מורידין אותן יותר, ולכך עונשן באופן זה שמורידין אותן ולא מעלין,והשם יתברך יאיר עינינו באמונתו האמיתית אמן נצח סלה ועד: